

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Сіленко Алла Олексіївна

доктор політичних наук, професор,

професор кафедри мовної та

психолого-педагогічної підготовки

Одеського національного економічного університету

ORCID ID: 0000-0001-9420-0019

Web of Science: GRJ-9250-2022

ResearcherID: GRJ-9250-2022

Неденко Крістіна Василівна

здобувачка вищої освіти

Одеського національного економічного університету

Статтю присвячено розгляду основних теоретичних підходів до дослідження психологічних особливостей життєдіяльності особистості в інформаційному просторі.

Аргументовано, що розвиток засобів комунікації у XX столітті – це не просто ланцюг технічних винаходів, а глибокий цивілізаційний процес, що змінює образ особистості, її способи пізнання світу, комунікативну поведінку та навіть структуру внутрішнього психічного простору.

Потреба в переході до інформаційного суспільства безпосередньо пов'язана зі зміною характеру впливу науково-технічного прогресу на життєдіяльність особистості. У цьому контексті особливої значущості набуває завдання формування соціально-психологічної моделі поведінки члена інформаційного суспільства. Ідеться про необхідність вивчення й розроблення ефективних механізмів впливу, які сприятимуть адекватній адаптації особистості до нових інформаційних реалій, забезпечуватимуть психологічну стійкість, підтримку ідентичності та зменшення міжпоколінєвих розривів, що виникають на тлі цифрових трансформацій. Ці аспекти представлені в наукових роботах відомих зарубіжних та вітчизняних дослідників.

Розглянуті теорії дають багатовимірну методологічну базу для аналізу: інформаційного простору як психогенного середовища; особистості як активного / пасивного суб'єкта споживання інформації; впливу медіа на формування смислів, ідентичності та життєвої активності.

Зроблено висновок про те, що всі ці дослідження демонструють, що психологічна реальність життєдіяльності особистості в інформаційному просторі зазнає глибоких змін. Віртуальні технології не просто модифікують форми соціального спілкування, а створюють нові умови існування «Я», у яких особистість функціонує одночасно як автор, глядач і продукт інформаційного впливу.

Перспективи подальших досліджень бачаться в особливій увазі до особистісного виміру, згідно з яким індивід дедалі більше дистанціюється від традиційних форм соціальної взаємодії, занурюючись у внутрішній світ афектів, сумнівів, рефлексій та екзистенційних пошуків. Типовими психологічними наслідками таких процесів є зростання психоемоційної самотності, фрагментація Я-концепції, відчуження від соціальних опор, зниження толерантності до фрустраційних факторів.

Ключові слова: *теоретичні підходи до осмислення взаємозв'язків між індивідом і соціально-інформаційним простором, психологічні особливості життєдіяльності особистості, інформація, інформаційний простір, адаптація особистості до інформаційних реалій.*

Silenko A., Nedenko K., THEORETICAL APPROACHES TO THE RESEARCH OF PSYCHOLOGICAL FEATURES OF PERSONAL LIFE ACTIVITY IN THE INFORMATION SPACE

The article is devoted to the consideration of the main theoretical approaches to the study of the psychological features of the individual's life in the information space.

It is argued that the development of communication tools in the twentieth century is not just a chain of technical inventions, but a deep civilizational process that changes the image of the individual, his ways of knowing the world, communicative behavior and even the structure of the internal mental space.

The need for the transition to an information society is directly related to the change in the nature of the influence of scientific and technological progress on the individual's life. In this context, the task of forming a socio-psychological model of behavior of a member of the information society acquires particular significance. We are talking about the need

to study and develop effective mechanisms of influence that will contribute to the adequate adaptation of the individual to new information realities, provide psychological stability, support identity and reduce intergenerational gaps that arise against the background of digital transformations. These aspects are presented in the scientific works of well-known foreign and domestic researchers.

The considered theories provide a multidimensional methodological basis for the analysis of: information space as a psychogenic environment; personality as an active/passive subject of information consumption; media influence on the formation of meanings, identity and life activity.

It is concluded that all these studies demonstrate that the psychological reality of the individual's life in the information space is undergoing profound changes. Virtual technologies do not simply modify forms of social communication, but create new conditions for the existence of the "I", in which the individual functions simultaneously as an author, viewer and product of information influence.

Prospects for further research are seen in special attention to the personal dimension according to which the individual increasingly distances himself from traditional forms of social interaction, plunging into the inner world of affects, doubts, reflections and existential searches. Typical psychological consequences of such processes are increased psycho-emotional loneliness, fragmentation of the self-concept, alienation from social supports, decreased tolerance to frustration factors.

Key words: *theoretical approaches to understanding the relationships between the individual and the social-information space, psychological features of the individual's life, information, information space, adaptation of the individual to information realities.*

Вступ. Актуальність дослідження зумовлена тим, що життєдіяльність особистості в сучасному інформаційному просторі розвивається в умовах безпрецедентно швидкого науково-технологічного прогресу, який охоплює всі сфери суспільного і приватного життя. Це підтверджують відмінності в поведінкових шаблонах, ціннісних орієнтирах та комунікативних стратегіях між тими, хто формувався в умовах індустріального суспільства, і тими, хто соціалізується вже в сучасному інформаційному просторі, які стають дедалі більш контрастними. У цьому контексті рівень інформаційної зрілості особистості є не лише критерієм її адаптаційної спроможності, а й визначальним чинником психічної стабільності в умовах швидкоплинних соціокультурних змін.

Те, що ще донедавна здавалося фантастикою, нині стає буденністю: інформаційні технології змінюють не лише способи комунікації, праці чи навчання, а й саму структуру людського сприйняття, мислення, самоідентичності. Ці технологічні зрушення провокують глибокі соціальні трансформації, зокрема, змінюють умови існування людини: трансформують її уявлення про себе, про інших і про світ загалом. Психологічно це супроводжується відчуттям несталості, втрати орієнтирів, необхідністю постійної адаптації до нової реальності, яка часто не дає часу на осмислення змін. Інакше кажучи, ми живемо в умовах, коли кожна особистість щоденно змушена здійснювати внутрішню перебудову, щоб залишатися цілісною в умовах постійно змінюваного інформаційного простору.

Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, критично осмислювати потоки повідомлень, зберігати цілісність «Я-образу» в умовах фрагментованого та гіперстимульованого середовища – усе це стає базовими передумовами психологічного благополуччя сучасної людини.

Так, розгляд основних теоретико-методологічних підходів до дослідження психологічних особливостей життєдіяльності особистості в інформаційному просторі постає не лише академічно важливим, а й практично необхідним, адже йдеться про розуміння механізмів адаптації, стійкості, опору деструктивним впливам і водночас здатністю до смислотворення в умовах постійної інформаційної турбулентності.

Метою дослідження є розгляд основних теоретичних підходів до дослідження психологічних особливостей життєдіяльності особистості в інформаційному просторі.

Методи дослідження. В основі дослідження – теоретичні підходи, які дають змогу глибоко осмислити взаємозв'язки між індивідом і соціально-інформаційним простором.

Результати. Одним із ключових індикаторів трансформації способу життя в другій половині XX століття та на початку XXI століття є стрімкий розвиток і широке впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери соціального буття. Виробництво та споживання інформаційних продуктів і послуг набули системного характеру, істотно впливаючи на структуру повсякденної діяльності особистості, механізми соціалізації та культурні практики. Змінилося саме ставлення до інформації як до ресурсу: вона більше не сприймається лише як засіб пізнання, а стає чинником впливу, регуляції, розвитку і капіталізації людського потенціалу.

Так, стрімкий розвиток засобів інформації та комунікаційних технологій у XX столітті суттєво трансформував не лише форми передавання знань, а й саму суть соціального впорядкування. Інформація з другорядного інструмента стала самостійним і стратегічним ресурсом – рушієм науково-технічного прогресу, засобом формування нових моделей соціальної взаємодії, механізмом управління суспільною свідомістю.

З історичної перспективи варто відзначити, що справжній прорив у сфері комунікацій відбувся в 1840-х роках із появою телеграфу. Саме тоді розпочалося становлення телеграфних агентств,

а кількість періодичних видань стрімко зростає. Уперше людство отримало можливість передавати інформацію майже миттєво на значні відстані, що заклало основи нової інформаційної парадигми.

Згодом до арсеналу комунікативних засобів додалися телефон (із 1870-х років), який сьогодні є невід'ємним елементом побуту, хоча ще сто років тому сприймався як технологічна екзотика. Радіомовлення відкрило нові горизонти для впливу на масову свідомість, перетворившись на потужний психосоціальний інструмент.

XX століття стало епохою небаченого розширення каналів інформаційного обміну: від бездротового телеграфу до кольорового й супутникового телебачення, телетайпного зв'язку, факсимільної передачі даних, інформаційних супутників. Усе це сформувало нову комунікативну реальність, де інформація стала не лише засобом інформування, а й чинником психологічного, ідеологічного та культурного впливу.

На зламі століть особливого значення набуло впровадження комп'ютерних технологій. Створення персональних комп'ютерів, розвиток телекомунікацій, поява інформаційних мереж не лише змінили характер праці, а й спричинили структурну трансформацію в системі виробничих відносин. Робота з дому, дистанційне навчання, онлайн-діяльність – усе це стало можливим завдяки симбіозу індивідуальної праці та глобального інформаційного простору.

Тобто розвиток засобів комунікації у XX столітті – це не просто ланцюг технічних винаходів, а глибокий цивілізаційний процес, що змінює образ особистості, її способи пізнання світу, комунікативну поведінку та навіть структуру внутрішнього психічного простору.

Потреба в переході до інформаційного суспільства безпосередньо пов'язана зі зміною характеру впливу науково-технічного прогресу на життєдіяльність особистості. Уже наприкінці XX століття зафіксовано якісно новий темп оновлення технологічних укладів, як у сфері виробництва, так і в системах обслуговування, управління та комунікації. Якщо раніше подібні трансформації здійснювалися в межах часових горизонтів, що перевищували тривалість життя одного-двох поколінь, то нині технологічні зміни охоплюють одну генерацію, а подеколи навіть окремі фази індивідуального розвитку.

Ці структурні зрушення не обмежуються лише модернізацією технічного й економічного устрою, вони істотно трансформують соціальні практики, способи мислення й поведінки людей, характер міжособистісної взаємодії та самовідчуття індивіда у світі. Усе це зумовлює глибокі зміни в соціально-психологічній організації особистості: переосмислюються форми ідентичності, адаптаційні стратегії, моделі сприйняття часу, простору, структури влади та інформації.

У цьому контексті особливої значущості набуває завдання формування соціально-психологічної моделі поведінки члена інформаційного суспільства. Ідеться про необхідність вивчення й розроблення ефективних механізмів впливу, які сприятимуть адекватній адаптації особистості до нових інформаційних реалій, забезпечуватимуть психологічну стійкість, підтримку ідентичності та зменшення міжпоколінневих розривів, що виникають на тлі цифрових трансформацій. Ці аспекти представлені в наукових роботах відомих зарубіжних дослідників.

Так, Шеррі Теркл, американський соціолог, професор соціальних досліджень науки та технологій імені Еббі Рокфеллер Мозе в Массачусетському технологічному інституті, автор праці «Життя на екрані: Ідентичність в епоху Інтернету», однією з перших досліджувала, як віртуальні середовища сприяють розщепленню й мультиплікації ідентичності: «Інтернет це стрімко зростаюча система мереж, яка пов'язує мільйони людей у нових просторах, що змінюють наш спосіб мислення, природу сексуальності, форму спільнот і навіть нашу ідентичність. Крім цього, комп'ютер дає нам нові моделі розуму та нове середовище, на якому ми можемо проєктувати свої ідеї та фантазії» [1, р. 9–10]. Також вона описує явище культури симуляції, де реальне поступається віртуальному: «Ми навчилися сприймати речі на рівні інтерфейсу. Ми рухаємося до культури симуляції, у якій людям дедалі зручніше замінювати реальність її представленнями». Водночас віртуальний простір може виконувати позитивну функцію: «Віртуальні простори можуть дати нам безпечне середовище, де ми здатні виявити те, чого нам бракує, і тим самим почати приймати себе такими, якими ми є. Ми можемо використовувати ці простори як середовище особистісного зростання» [1, р. 27].

Мануель Кастельс, іспанський учений, один із провідних соціологів сучасності, теоретиків інформаційного суспільства, у роботі «Постання мережевого суспільства» закріпив основи концепції мережевого суспільства, де особистість функціонує в інформаційно-комунікативних потоках: «Однією з ключових рис інформаційного суспільства є логіка мереж як базової структури... Мережі становлять нову соціальну морфологію наших суспільств» [2, р. 21]. У праці «Інтернет-галактика» він продовжує ці ідеї: «В Інтернеті ти є тим, ким ти себе подаєш... соціальна взаємодія у мережі створюється з часом» [3, р. 130]. Це підкреслює, що в онлайн-просторі ідентичність – це не статичне «Я», а постійно конструйована структура через комунікацію.

Бернардо Губерман і Лада Адамик у роботі «Динаміка інформації у мережевому світі» аналізують, як інформація поширюється в соціальних мережах, і як це впливає на психологічну взаємодію: «Ми

розглядаємо три дослідження потоків інформації в соціальних мережах – як вона поширюється, які механізми обміну даними, і чому працюють експерименти на зразок «малого світу» [4]. Це дослідження дає змогу зрозуміти, як сприйняття та поведінка особистості в інформаційному просторі залежать від структури мережових зв'язків.

Лада Адамик та її колеги Ейтан Бакші, Камерон Марлоу в роботі «Роль соціальних мереж у поширенні інформації» вважають, що життєдіяльність особистості в інформаційному просторі активізується завдяки слабким міжособистісним каналам, що відкривають нові горизонти ідентифікації. «Люди частіше отримують нову інформацію через свої слабкі соціальні зв'язки, ніж через сильні. Слабкі зв'язки, так, є ключовими у поширенні новин та ідей» [5].

Йохай Бенклер у роботі «Багатство мереж» розглядає роль інформаційної взаємодії в становленні громадянської активності й самовираження: «Мережеве середовище забезпечує платформу, на якій особистості можуть брати участь у спільному творенні, самовиражатися, впливати на суспільну думку та формувати культурні смисли без потреби у централізованому управлінні» [6, pp. 10–11, 125].

Теорія когнітивно-афективної системи особистості (Cognitive-Affective Personality System, CAPS), яка розроблена Вальтером Мішелом (Walter Mischel) і Юіті Шодою (Yuichi Shoda), репрезентує один із провідних сучасних інтегративних підходів до розуміння особистості як динамічної психологічної системи, що функціонує в контексті ситуативних змін і міжособистісної взаємодії. Вона стала відповіддю на обмеження як традиційних рисових моделей, так і радикального ситуационізму.

Основна ідея теорії полягає в тому, що поведінка особистості є не механічним проявом стабільних рис, а результатом взаємодії п'яти когнітивно-афективних одиниць, які активуються залежно від специфіки ситуативного контексту. До таких одиниць належать:

1. Кодування (encoding strategies) – індивідуальні способи інтерпретації внутрішніх і зовнішніх стимулів.
2. Очікування та переконання (expectancies and beliefs), зокрема, очікування щодо наслідків власної поведінки.
3. Афекти (affects) – емоційні реакції та пов'язані емоційні стани.
4. Цінності та цілі (goals and values), які визначають смислову структуру поведінки.
5. Компетентності та плани саморегуляції (competencies and self-regulatory plans) – індивідуальні навички поведінки та стратегії самоконтролю.

В. Мішел і Ю. Шода акцентують увагу на понятті «поведінкова сигнатура» особистості, відносно стабільного індивідуального патерну реакцій за схемою: якщо ситуація А, тоді поведінка Х; якщо ситуація В, тоді поведінка У. Такий підхід дає змогу поєднати унітарність і варіативність поведінки: особистість проявляє послідовність у своїх індивідуалізованих реакціях на різні типи ситуацій, а не через фіксовані риси.

Як зазначають автори, «особа не є фіксованою у своїй поведінці незалежно від ситуації, але і не є пасивною щодо контексту. Навпаки, вона активно взаємодіє з оточенням, і ця взаємодія є динамічною, конструктивною та передбачуваною» [7, p. 252].

У реаліях інформаційного суспільства, де особистість перебуває в умовах постійної взаємодії з багаторівневими інформаційними потоками, цифровими тригерами та швидкоплинними соціальними комунікаціями, особливої значущості набуває когнітивно-афективна модель саморегуляції поведінки (CAPS-модель), запропонована В. Мішелом і Ю. Шодою. Ця модель дає змогу розглядати особистість як динамічну систему, поведінка якої формується в результаті взаємодії когнітивних інтерпретацій та афективних реакцій на ситуативні подразники.

У цифровому середовищі різноманітні інформаційні імпульси активують окремі модулі цієї системи: наприклад, соціальні мережі здатні провокувати афективну збуджуваність (емоційна реактивність, FOMO, потреба у схваленні), тоді як інформаційні потоки з новинного контенту стимулюють когнітивну переоцінку ризиків чи соціальних загроз. Результатом є варіативність поведінкових стратегій, що змінюються залежно від змісту й контексту інформації.

Так, CAPS-модель дає змогу репрезентувати когнітивно-афективну систему особистості як високочутливу психічну матрицю, яка забезпечує одночасно гнучкість адаптації до нових інформаційних умов і стабільність ідентичності. Її застосування дає змогу: пояснити індивідуальні відмінності в медіаспоживанні; змоделювати інформаційну поведінку особистості в цифровому просторі; передбачити ситуативно зумовлені афективно-мотиваційні реакції на інформаційні впливи.

Загалом, концепція В. Мішела і Ю. Шоди радикально змінює традиційне уявлення про особистість як про стабільну структуру, пропонуючи натомість бачення особистості як динамічної, ситуативно гнучкої системи з високим рівнем внутрішньої саморегуляції. Це набуває особливої актуальності в контексті інформатизованого суспільства, де адаптація до мінливого середовища є критично важливою умовою психічного благополуччя [7, p. 252].

У цьому контексті доцільно розглянути й положення теорії обмежених ефектів, сформульованої П. Лазарсфельдом, Б. Берельсоном та Дж. Клаппером. Вона виникла як відповідь на спрощене уявлення

про всесильність медіа (так звану гіподермічну голку), згідно з яким інформаційні потоки нібито мають прямий, одномоментний і тотальний вплив на аудиторію.

Теорія обмежених ефектів доводить, що медіа є лише одним із багатьох чинників впливу на особистість, а їхній ефект опосередковується низкою змінних: індивідуальними особливостями сприйняття, попереднім досвідом, приналежністю до соціальних груп, ціннісними орієнтаціями, рівнем критичності мислення, а також вибірковістю сприйняття інформації (selective exposure, selective perception).

Цей підхід акцентує активну роль особистості в інформаційному обміні: індивід є не пасивним реципієнтом медіа, а активним інтерпретатором і фільтром, через який проходить увесь масив інформаційних сигналів. Цей «фільтр» сформований когнітивними схемами, емоційним фоном, соціальними очікуваннями і системою індивідуальних смислів. Саме в цьому полягає ключ до розуміння психології життєдіяльності особистості в умовах інформаційного перевантаження: не інформація сама по собі, а її особистісна інтерпретація визначає поведінкову й емоційну реакцію людини [8, с. 27].

Сутність теорії двоступеневого та багатоступеневого комунікативного впливу, авторами якої є П. Лазарсфельд та Е. Кац, у тому, що медіа впливають на так званих лідерів думок, які транслюють отриману інформацію далі у своєму середовищі. Так, вплив медіа є непрямим. Надалі ця модель еволюціонувала в багатоступеневу модель: вплив здійснюється на кілька рівнів одночасно, через мережі, спільноти, соціальні платформи. Ця теорія дає змогу простежити, як у цифрову епоху інформація поширюється через мережі впливу: інфлюенсери, блогери, мікроспільноти, що стають не лише трансляторами, а й модераторами смислів. Для особистості це створює складні умови для формування власної позиції, психологічної самостійності й життєвої активності [8, с. 34].

Наступна теорія, яка дозволяє глибше аналізувати обрану тему, це теорія використання і задоволення (Uses and Gratifications Theory), авторами якої є Е. Кац, Дж. Блюмер, Г. Гуревич. Ця теорія виходить з того, що аудиторія не пасивна, а активно обирає той чи інший контент відповідно до потреб і мотивів. Основні функції медіа, які задовольняють користувача: когнітивна (пізнання, інформування); афективна (емоційна регуляція, насолода); особистісна інтеграція (ідентифікація, самореалізація); соціальна інтеграція (належність до групи); втеча / компенсація (вихід із фрустрованої реальності).

Такий підхід дає підґрунтя для аналізу психологічних механізмів мотивації в процесі медіасполучення. Сприйняття інформації, вибір каналів, інтенсивність споживання – усе це визначається внутрішніми особистісними властивостями, потребами, а також рівнем життєвої адаптованості [8, с. 94].

Автори теорії порядку денного (Agenda-Setting Theory), М. Маккомбс, Д. Шоу бачать ситуацію так. Медіа не говорять аудиторії, що думати, але вони ефективно формують уявлення про що треба думати. Тобто медіа формують порядок денний: визначають, які теми є важливими, а які – другорядними. У контексті питання життєдіяльності особистості ця теорія підкреслює, що інформаційне середовище впливає на зміст свідомості, встановлює межі значущого, визначає напрями мислення, формує ціннісні та поведінкові моделі. Особистість, яка не усвідомлює цього впливу, ризикує втратити автономію.

Сутність теорії «спіралі мовчання» Е. Ноель-Ноймана в тому, що люди схильні замовчувати свою думку, якщо відчувають, що вона не відповідає домінантним соціальним уявленням. Масмедіа створюють ілюзію більшості, впливаючи на рівень готовності до самовираження.

В інформаційному суспільстві, де присутній наявний публічний контроль, страх соціальної ізоляції стає серйозним чинником у самопрезентації особистості. Це впливає на її емоційну рівновагу, самоприйняття та здатність до автентичного самовираження в умовах цифрової взаємодії.

Теорії стереотипів (У. Ліппман) та формування порядку денного (agenda-setting) розкривають механізми, за допомогою яких медіа впливають на когнітивні структури особистості. Стереотипи, які транслюються через медіа, формують спрощені уявлення про соціальну реальність, водночас визначаючи смислові межі, у яких особистість осмислює власну життєдіяльність.

Розглянуті теорії дають багатовимірну методологічну базу для аналізу: інформаційного простору як психогенного середовища; особистості як активного / пасивного суб'єкта споживання інформації; впливу медіа на формування смислів, ідентичності та життєвої активності.

Усі ці дослідження демонструють, що психологічна реальність життєдіяльності особистості в інформаційному просторі зазнає глибоких змін. Віртуальні технології не просто модифікують форми соціального спілкування, а створюють нові умови існування «Я», у яких особистість функціонує одночасно як автор, глядач і продукт інформаційного впливу.

Психологічні особливості життєдіяльності особистості в інформаційному просторі також знайшли відображення в теоретичних роботах вітчизняних дослідників. Так, у дослідженнях Ю. Асєєвої, В. Голубовської, Н. Лютко, Є. Кузіної, В. Кириченка, О. Немеша, Г. Коваль, О. Ордановської та ін. системно аналізуються вплив інформаційного суспільства на становлення ідентичності, структуру

психічної діяльності та адаптаційні механізми особистості. Вчені вивчають такі аспекти, як моральна ідентифікація, множинна ідентичність у мережових умовах, психологічна толерантність до невизначеності, кіберпсихологія тощо.

В. Кириченко аналізує феномен картини світу особистості та розробляє модель стратегічної організації світосприйняття в умовах інформаційного перенасичення. Дослідник розглядає толерантність особистості до невизначеності в контексті інформаційного наднавантаження та відзначає, що тривала взаємодія з інформаційним середовищем може призводити до зниження аперцепції майбутнього, особливо в осіб із низькою структуризацією життєвих планів [9].

Ю. Асеева присвятила свої наукові роботи кіберкомунікативної залежності, яка є особливим видом «інтернет-залежності, що характеризується залежністю від спілкування в найбільш поширеному комунікаційному середовищі Інтернет – соціальних мережах». Учена визначила та описала такі ознаки кіберкомунікативної залежності як «регулярне щоденне відвідування й оновлення «сторінки», безперервний режим «онлайн» більш ніж 2 години на добу; відчуття дратівливості та занепокоєння в разі відсутності можливості відвідати «сторінку» соціальної мережі; щоденна потреба стежити за оновленням подій на сторінці незалежно від місця перебування; поява дедалі більшої кількості сторінок незнайомих людей у списку «друзів»; дедалі більша перевага «онлайн»-спілкування реальному» [10, с. 156].

Є. Кузіна обґрунтовує психологічні механізми інформаційного впливу на особистість дорослої людини, аналізуючи когнітивні упередження, роль критичного мислення та інформаційної грамотності як чинників захисту особистості [11; 12].

М. Кириченко аналізує інформаційну свідомість як соціальний феномен і частину ідеології інформаційного суспільства. Автор розробив концептуальну модель, яка містить відображення інформаційного соціуму в особистісному світі (культурологічний аспект) [13].

Як слушно вважають фахівці, у сучасних умовах глобальних трансформацій людство опинилося в епосі турбулентності, визначальною ознакою якої є домінування інформаційних технологій та інтенсивність інтеграційних процесів, що охоплюють усі сфери суспільного життя. Економічні, політичні, екологічні, культурні та інформаційні чинники формують якісно нове середовище життєдіяльності, у якому плинність, нестійкість і невизначеність стають нормою буття, а швидкоплинність змін – невід'ємною характеристикою соціальної реальності.

Визнаним у науковій спільноті є положення, що процеси інформатизації суспільства є ключовим каталізатором прискореного формування нових тенденцій світового розвитку. Інформаційні технології не лише радикально змінюють форми комунікації, а й перетворюють когнітивні, емоційні та поведінкові патерни особистості, створюючи нові можливості та водночас породжуючи безпрецедентні ризики.

Висновки. Епоха турбулентності має виразний інформаційно-психологічний вимір. Її ключові виклики, від зростання інформаційного шуму та когнітивного перевантаження до поширення маніпулятивних технологій та інформаційного тиску, зумовлені саме особливостями функціонування психіки у цифровому середовищі. Ці виклики нерозривно пов'язані з формуванням і розвитком інформаційного дисонансу, що є однією з провідних загроз психологічному благополуччю особистості та соціальній стабільності.

Навіть за умов максимальної технологічної та організаційної захищеності суспільство не може повністю усунути ризики, пов'язані з негативними інформаційно-психологічними впливами. Ідеться не лише про можливі економічні або політичні втрати, а й про серйозні наслідки для психічного і фізичного здоров'я, емоційної стабільності, когнітивної гнучкості та загальної соціально-психологічної адаптивності особистості.

У цьому контексті особливого значення набуває дослідження психологічних особливостей життєдіяльності особистості в умовах сучасного інформаційного простору. Це корисне для аналізу механізмів психологічної стійкості особистості до деструктивних інформаційних впливів, що поєднують індивідуальні, групові та суспільні ресурси з урахуванням нових закономірностей розвитку інформаційного простору.

Сучасна психологічна наука пропонує низку підходів до розуміння особистості в інформаційному суспільстві. Серед них варто виокремити: технологічний, що акцентує на пристосуванні людини до високих темпів науково-технічного прогресу; людиноцентричний, що зосереджується на збереженні гідності, автономії та психологічної цілісності суб'єкта в цифровому середовищі; соціокультурний, що аналізує культурні коди, які структурують досвід особистості; особистісний, що фокусується на внутрішньому світі, де провідними є процеси самоідентифікації, рефлексії та емоційного самоналаштування.

Перспективи подальших досліджень бачаться в особливій увазі до особистісного виміру, згідно з яким індивід дедалі більше дистанціюється від традиційних форм соціальної взаємодії, занурюючись у внутрішній світ афектів, сумнівів, рефлексій та екзистенційних пошуків. Типовими психологічними наслідками таких процесів є зростання психоемоційної самотності, фрагментація Я-концепції, відчуження від соціальних опор, зниження толерантності до фрустраційних факторів.

Література:

1. Turkle S. Life on the Screen: Identity in the Age of the Internet. New York: Simon & Schuster, 1995. 263 с.
2. Castells M. The Rise of the Network Society. Oxford: Blackwell Publishers, 1996. 556 с.
3. Castells M. The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business, and Society. Oxford University Press, 2001. 306 p.
4. Huberman Bernardo A., Adamic Lada. Information Dynamics in the Networked World. URL.: <https://pdodds.w3.uvm.edu/files/papers/others/2003/huberman2003a.pdf>
5. Bakshy E., Rosenn, I., Marlow C. and Adamic L. The Role of Social Networks in Information Diffusion. In: *Proceedings of the 21st International Conference on World Wide Web, ACM, New York*, 2012. С. 519–528. URL.: <https://doi.org/10.1145/2187836.2187907>
6. Benkler Y. The Wealth of Networks: How Social Production Transforms Markets and Freedom. New Haven: Yale University Press, 2006. 515 с.
7. Mischel W., Shoda Y. A cognitive-affective system theory of personality: Reconceptualizing situations, dispositions, dynamics, and invariance in personality structure. *Psychological Review*. 1995. № 102(2), С. 246–268. URL.: <https://doi.org/10.1037/0033-295X.102.2.246>
8. Іванов В. Основні теорії масової комунікації і журналістики: Навчальний посібник. За науковою редакцією В. В. Різуна. Київ : Центр Вільної Преси, 2010. 258 с.
9. Кириченко В. В. Особистість у сучасному інформаційному суспільстві: монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2020. 245 с.
10. Асеева Ю. О. Кіберкомунікативна залежність від соціальної мережі Instagram як проблема сучасної молоді. *Габітус*. 2020. Вип. 14. С. 152–157.
11. Кузіна Є. І. Інформаційне суспільство як чинник формування особистості. *Габітус*. 2021. Вип. 25. С. 97–101.
12. Кузіна Є. І. Психологічні механізми інформаційного впливу на особистість дорослої людини : дис. ... докт. філос. Спец. 19.00.07 – Вікова та педагогічна психологія. 053 – Психологія. Кривий Ріг, 2023. 200 с.
13. Кириченко М. О. Інформаційна свідомість особистості як соціальний феномен і складова компонента ідеології інформаційного суспільства сучасної України. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. 2017. № 2(10). С. 56–

References:

1. Turkle, S. (1995). Life on the Screen: Identity in the Age of the Internet. New York: Simon & Schuster, 263 p. [in English].
2. Castells, M. (1996). The Rise of the Network Society. Oxford: Blackwell Publishers, 556 p. [in English].
3. Castells, M. (2001). The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business, and Society. Oxford University Press, 306 p. [in English].
4. Huberman Bernardo, A., Adamic Lada. Information Dynamics in the Networked World. URL: <https://pdodds.w3.uvm.edu/files/papers/others/2003/huberman2003a.pdf> [in English].
5. Bakshy, E., Rosenn, I., Marlow, C. and Adamic, L. (2012). The Role of Social Networks in Information Diffusion. In: *Proceedings of the 21st International Conference on World Wide Web, ACM, New York*, P. 519–528 DOI: <https://doi.org/10.1145/2187836.2187907> [in English].
6. Benkler, Y. (2006). The Wealth of Networks: How Social Production Transforms Markets and Freedom. New Haven: Yale University Press, 515 p. [in English].
7. Mischel, W., Shoda, Y. (1995). A cognitive-affective system theory of personality: Reconceptualizing situations, dispositions, dynamics, and invariance in personality structure. *Psychological Review*. № 102(2), С. 246–268. URL.: <https://doi.org/10.1037/0033-295X.102.2.246> [in English].
8. Ivanov, V. Osnovni teorii masovoi komunikatsii i zhurnalistyky: Navchalnyi posibnyk. [Basic theories of mass communication and journalism: Textbook]. Za naukovoju redaktsiieiu V. V. Rizuna. K. : Tsentr Vilnoi Presy, 2010. 258 s. [in Ukrainian].
9. Kyrychenko, V. V. (2020). Osobystist u suchasnomu informatsiinomu suspilstvi: monohrafiia. [Personality in the modern information society: monograph]. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 245 s. [in Ukrainian].
10. Asieieva, Y. O. (2020). Kiberkomunikatyvna zalezhnist vid sotsialnoi merezhi Instagram yak problema suchasnoi molodi. [Cybercommunicative addiction to the social network Instagram as a problem of modern youth]. *Habitus.. Vyp. 14. S. 152–157.* [in Ukrainian].
11. Kuzina, Y. I. Informatsiine suspilstvo yak chynnyk formuvannia osobystosti. [Information society as a factor in personality formation]. *Habitus*. 2021. Vyp. 25. S. 97–101. [in Ukrainian].
12. Kuzina, Y. I. (2023). Psykholohichni mekhanizmy informatsiinoho vplyvu na osobystist dorosloi liudyny [Psychological mechanisms of informational influence on the personality of an adult] : dys... dokt. filos. Spets. 19.00.07 – Vikova ta pedahohichna psykholohiia. 053 – Psykholohiia. Kryvyi Rih, 200 s. [in Ukrainian].
13. Kyrychenko M. O. (2017). Informatsiina svidomist osobystosti yak sotsialnyi fenomen i skladova komponenta ideolohii informatsiinoho suspilstva suchasnoi Ukrainy. [Information consciousness of the individual as a social phenomenon and a component of the ideology of the information society of modern Ukraine]. *Problemy sotsialnoi roboty: filosofiia, psykholohiia, sotsiolohiia*. № 2(10). S. 56–62. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 02.08.2025
Статтю прийнято до публікації 19.08.2025
Стаття опублікована 16.10.2025